

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER DEVLETLER HUKUKU KOMİSYONUNUN SEKİZİNCİ TOPLANTISI

Seha L. MERAY

SEKİZİNCİ TOPLANTIDA GÖRÜŞÜLEN KONULAR

Dergimizin geçen sayılarında Birleşmiş Milletler Devletler Hukuku Komisyonunun kuruluşu, görevleri ve şimdiye kadar yapmış olduğu yedi toplantısı hakkında malûmat vermiştik (1). Devletler Hukuku Komisyonu 23 Nisan - 4 Temmuz 1956 tarihleri arasında sekizinci toplantısını da yapmıştır. Devletler Hukuku Komisyonunun bu sekizinci toplantısında da çalışmalar, geçen yedinci toplantıda olduğu gibi, Deniz hukuku üzerinde teksif edilmiştir. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu 14 Aralık 1954 tarihinde, 889 (IX) sayılı kararı ile muhtelif deniz parçaları üzerinde (açık denizler, kara suları, bitişik bölge, kıt'a sahanlığı), ayrı ayrı değil fakat bütün denizler rejimini ihtiva eden tek bir tasarı hazırlanarak bunun Genel Kurulun XI inci dönemine yetiştirilmesini Devletler Hukuku Komisyonundan istemişti. Komisyon bu birleştirme işinin 1956 toplantısında yapılmasını kararlaştırmıştı. Sekizinci toplantıda Komisyon, Genel Kurulun 14 Aralık 1954 tarih ve 889 (IX) sayılı kararına uyarak, denizlerin hukukî rejimi konusunda hazırlanmış olan bütün tasarıları sistemli bir şekilde birleştirmiş bulunmaktadır.

Komisyonun hazırlamış olduğu bu tasarı üzerinde durmazdan önce bu sekizinci toplantı gündemindeki diğer maddelere de kısaca işaret etmekle yetineceğiz. Komisyonun bu son toplantısı gündeminde bulunan maddeler şunlardı : Açık denizler rejimi; Karasuları rejimi; Andlaşmalar hukuku; Diplomasi münasebetleri ve muafiyetleri; Konsolosluk münasebetleri ve muafiyetleri; Devletlerin mes'uliyeti; Hakemlik usulü; Genel Kurulun 989 (X) sayılı kararı; Komisyon statüsünün 11 nci maddesinin değiştirilmesi meselesi; Genel Kurulun 986 (X) sayılı kararı; Komisyon dokümanlarının yayınlanması; Genel Kurulun 987 (X) sayılı kararı; Amerikalılar - arası teşekküllerle işbirliği; Gelecek toplantının tarihi ve yeri; Komisyonun gelecek faaliyetinin plânlanması; Sair meseleler.

(1) Meray, Birleşmiş Milletler Devletler Hukuku Komisyonunun altı yılı, Siy. Bilg. Fak Derg., 1954, c. ix, sayı 4, sah. 171 - 202, ve Birleşmiş Milletler Devletler Hukuku Komisyonunun Yedinci Toplantısı, Siy Bilg. Fak. Derg., 1955, c. x, sayı 4, sah. 229 - 261

Komisyon toplantısında, gelecek toplantısına bıraktığı iki mesele hariç (Diplomasi münasebetleri ve muafiyetleri, Hakemlik usulü) diğer bütün maddeleri gözden geçirmiş bilhassa denizlerin rejimi tasarıları üzerinde durmuştur.

Andlaşmalar hukuku konusunda, hususî raportör Sir Gerald Fitzmaurice Komisyonun sekizinci toplantısına bir rapor (A/CN.4/101) sunmuştur. Vakit azlığı yüzünden Komisyon rapor üzerinde fazla duramamış, yalnız genel olarak, bu konuda arzu edilen kodifikasyonun şekli ve şümülü üzerinde görüşebilmiştir. Raportörün, bu tartışmaların ışığı altında, çalışmalarına devam etmesi istenmiştir.

Komisyon aynı şekilde *Devletlerin mes'uliyeti* konusunda bir rapor takdim etmiş (A/CN.4/96) bulunan hususî raportör Mr. F. V. Garcia-Amador'un raporunu da teferruatlı bir şekilde ele alamamıştır. Umumî görüşmelerden sonra, raportörden çalışmalarına devam etmesi istenmiştir.

Konsolosluk münasebetleri konusunda hususî raportör Mr. J. Zourek, komisyon üyelerine, raporunu hazırlamakta faydalanmak üzere bazı sorular sormuştur. Kendisinin çalışmalarına devam etmesi istenmiştir.

Komisyon statüsününün 11 nci maddesinin tâdili hakkındaki Genel Kurulun 3 Aralık 1955 tarih ve 986 (X) sayılı kararı da komisyonca incelenmiştir. Bu kararda Genel Kurul, Komisyon üyelerinin görev sürelerinin üç seneden beş seneye çıkarılmış olduğunu göz önünde tutarak (2), üyeliklerde meydana gelecek münhallerin Komisyon tarafından değil Genel Kurul tarafından doldurulmasını teklif etmekteydi. Komisyon bu teklifi kabul etmemiştir. Sebep olarak da, Genel Kurulun Komisyon toplantılarından hemen sonra toplandığını, bu yüzden de en az bir toplantı süresince münhallerin doldurulmamış kalacağı belirtilmiştir (3).

Komisyon dokümanlarının yayınlanması meselesine gelince, bu hususta Komisyonun yedinci toplantısında kabul etmiş olduğu teklif (4) Genel Kurulca da benimsenmiş ve 3 Aralık 1955 tarih ve 987 (X) sayılı kararı ile Genel Sekretere direktif verilmiştir. Aynı zamanda da Genel Kurul, Komisyonun, Genel Sekretere vesikaların seçilmesi ve

- (2) **Report of the International Law Commission Covering the Work of Its Seventh Session, 2 May - 8 July 1955, General Assembly, Official Records: Tenth Session, Suppl. No. 9 (A/2934), New York, sah. 22,- Keza Bknz. Meray, Yedinci toplantı....., sah. 229**
- (3) **Rapport de la Commission du Droit International sur les Travaux de sa Huitième Session, du 23 Avril au 4 Juillet 1956, Assemblée Générale, Documents Officiels: Onzième Session, Suppl. No. 9. (A/3159), New York 1956, sah. 50.**
- (4) **Bknz. A/2934. sah. 23; Meray, Yedinci toplantı....., sah 229**

basılması hususunda rehberlik etmesini istemiştir. Komisyon bu konuda aşağıdaki esasları tesbit etmiştir: Komisyon zabıt ve vesikalarının, hacimlerine göre, iki veya üç ciltten mürekkep, bir *Yıllık* halinde yayınlanmasını uygun görmektedir. *Yıllık* üç kısımdan teşekkül etmelidir: (a) Hususî raportörlerin raporları, Hükûmetlerin tebliğleri ve muhtıraları, Sekreterliğin hazırladığı raporlar; (b) Zabıt hülâsaları ve toplantı sırasında dağıtılan vesikalar; (c) her toplantı hakkında nihaî rapor. Komisyon bu yayınlara «*Devletler Hukuku Komisyonu Yıllığı*» başlığının konulmasını teklif etmektedir. Geçmiş toplantıların vesikalarının yayınlanması konusunda Komisyon önceliğin deniz hukuku ile ilgili tartışmaların cereyan ettiği toplantılara verilmesini tavsiye etmektedir. (5)

Komisyon vesikaları, bu esaslar dahilinde, yayınlanmağa başlanılmıştır. Bu seriden ilk yayın elimize gelmiş bulunmaktadır (6).

Amerikalılar-arası teşekküllerle işbirliği konusunda, Komisyon, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterinin, Amerikalılar-arası Hukukçular Meclisinin Mexico City'de, 17 Ocak - 4 Şubat 1956 tarihleri arasında yapılmış üçüncü toplantısına bir müşahit göndermiş olmasını memnuniyetle karşılamış, Genel Sekreterin aynı hukukçular Meclisinin 1958 de Santiago'da (Şili) yapacağı toplantıya da, Komisyon Sekreterini müşahit olarak göndermesini talep etmiştir (7).

Komisyon gelecek *dokuzuncu toplantısını*, on haftalık bir süre için, 23 Nisan 1957 den itibaren Cenevre'de yapmağı kararlaştırmıştır.

KOMİSYONUN DENİZ HUKUKU KONUSUNDA HAZIRLADIĞI TASARI

Komisyon dokuzuncu toplantısında Deniz hukuku ile ilgili çalışmalarını neticelendirmiş bulunmaktadır. Genel Kurulun istemiş olduğu birleştirilme yapılmış ve ortaya bütün deniz hukukunu kapsayan bir sözleşme tasarısı konulmuş bulunmaktadır.

Bu şekilde hazırlanmış olan tasarı 73 maddeden mürekkeptir. Sözleşme tasarısı iki kısma bölünmüştür. Birinci bölüm *Karasuları* başlığını taşımaktadır. Karasuları bölümü 1 ilâ 25 inci maddeleri ihtiva etmektedir.

(5) A/3159, sah. 50.

(6) *Yearbook of the International Law Commission*, 1956, Vol I: Summary records of the eight session, Vol II: Documents of the eight session including the report of the Commission to the General Assembly.

(7) A/3159, sah. 50.

İkinci bölüm ise *Açık denizler* başlığını taşımaktadır. Bu bölüm 26 nci maddeden başlayarak 73 üncü maddede sona ermektedir.

I. KARASULARI BÖLÜMÜ

Karasularına tahsis edilmiş olan ilk bölüm de üç kesime ayrılmaktadır: (1) Genel hükümler; (2) Karasularının sınırları; (3) Zararsız geçiş hakkı.

1. BİRİNCİ KESİM : GENEL HÜKÜMLER :

Bu kesim 1 inci ve 2 nci maddeleri ihtiva etmektedir. Kara sularının hukukî statüsünü belirten bu maddeler Komisyonun 7 nci toplantısında kabul etmiş olduğu maddelerden farklı değildir (8). Esas itibariyle karasuları üzerinde sahildar Devletin egemenliği kabul edilmekte ve bu egemenliğin Devletler hukuku kaidelerine uygun olarak icra edileceği belirtilmektedir. Karasuları üzerindeki egemenliğin bu suların üzerinde hava sahasına ve altındaki deniz yatağına ve toprak - altına da şâmil olduğu ifade edilmektedir.

2. İKİNCİ KESİM : KARASULARININ SINIRLARI :

A. Karasularının genişliği :

Karasularının genişliği hakkında Komisyon tasarısının 3 ncü maddesinde bazı esaslar öne sürmektedir. Komisyon sekizinci toplantısında da, maalesef, kesin bir neticeye varamamıştır. Geçen seneki toplantısında Komisyon, tatbikatı, hükümetlerin görüşlerini ve Komisyondaki tartışmaları gözönünde tutarak, kara sularının genişliği konusunda kısmî bir hal tarzı teklif etmişti. Komisyonun geçen seneki teklifi şöyle idi :

«1. Komisyon karasularının geleneksel sınırı olarak üç milin kabulü hususunda milletlerarası tatbikatın yeknesak olmadığını beyan eder.

«2. Komisyon karasularının 12 milden öteye teşmilini Devletler hukukunun terviç etmediği düşüncesindedir.

«3. Komisyon, bu sınır içinde karasularının genişliği hakkında bir karar almaksızın, Devletler hukukuna göre Devletlerin üç milin ötesinde bir genişliği kabule mecbur olmadıkları düşüncesindedir».

Biz Komisyonun yedinci toplantısı çalışmalarını incelerken, bu maddede belirtilen esasları tenkit etmek ihtiyacını duymuş, bilhassa ilk iki nokta-

(8) Meray, Yedinci toplantı..... sah. 245.

da kabul edilen esaslar muvacehesinde 3 üncü noktanın ihtiva ettiği çekingeniği ve telkin etmeye çalıştığı fikri mütenakız olarak vasıflandırmıştık. Bu maddenin komisyonun sekizinci toplantısında tekrar ele alınarak, muhtemelen değiştirileceğini tahmin etmiştik (9).

Komisyon, sekizinci toplantısında da, bu konuda şimdiye kadar yapılmış diğer çalışmalardan pek fazla ileriye gidememiş bulunmaktadır. Filhakika, bütün karasuları rejimi bakımından en önemli noktayı teşkil eden, ve bütün kodifikasyon çalışmalarının zarurî olarak karşılaşmak mecburiyetinde kaldığı mesele karasularının genişliği meselesidir. Komisyon sekizinci toplantısında, tasarının 3 ncü maddesi olarak şöyle bir metin üzerinde anlaşabilmıştır :

«1. Komisyon karasularının genişliği konusunda milletlerarası tatbikatın yeknesak olmadığını kabul eder.

«2. Komisyon karasularının oniki milden öteye genişletilmesini Devletler hukukunun terviç etmediği düşüncesindedir.

«3. Komisyon, bu sınıra kadar karasularının genişliği hakkında bir karar almaksızın, bir tarafta, bir çok Devletlerin kendi karasuları için üç milden daha fazla bir genişlik kabul etmiş olduklarını, diğer taraftan da, bir çok Devletlerin kendi karasuları daha az bir genişlikte ise böyle bir genişliği kabul etmediklerini kaydeder.

«4. Komisyon karasularının genişliğinin bir milletlerarası konferans vasıtasıyla tesbit edilmesi gerektiği fikrindedir.» (10).

Bu metin, Komisyonun karasularının genişliği konusunda karşılaştığı güçlüğü yeniden ortaya koymaktan başka bir şey yapmamaktadır. Öyle zannediyoruz ki Komisyon, 3 ncü maddede öne sürdüğü esaslarla, «malûmu ilâm» dan da ileri gidememiş, hattâ tenakuzlara düşmekten kurtulamamıştır.

Bu maddenin birinci fıkrasındaki müşahede, «yapıcılık» vasfı bakımından, 1955 tasarısından da zayıf bir şekilde kaleme alınmıştır. 1955 metni hiç olmazsa milletlerarası tatbikatın «üç - mil» üzerinde yeknesak bir manzara arzetmediğini belirtiyordu. Böylece, üç - mil esasının hukukî ağırlığını bir dereceye kadar hafifleten bir görüş ifade etmekteydi. Halbuki 1956 metni tatbikatın umumî mânada müşahedesinden başka bir şey değildir.

Komisyon, asıl 3 ncü maddenin 2 nci fıkrasında yapıcı bir esas koymaktadır. «karasularının on - ki milden öteye genişletilmesini Devletler

(9) Ibid., sah. 247 vd.

(10) A/3159, sah. 13

hukukunun terviç etmediği» müşahedesinde bulunmak ve bu esası tesbit etmek, aslında karasularının genişliği konusunda yapıcı bir kıstas ve genişlik ölçüsü ortaya koymuş olmak demektir. Bu maddenin muhalif mefhumu şüphesiz ancak «karasularının on - iki mile kadar genişletilmesinin Devletler hukukunca terviç edildiği» şeklinde olabilir. Bu müşahede ise, komisyonun 1955 tasarısında olduğu gibi 1956 tasarısında da bulunan 3 ncü fıkrayı lüzumsuz veya anlaşılmaz bir hale sokmaktadır. Filhakika 2 nci fıkrada Devletler hukukuna göre karasularının 12 mili aşmayacak bir genişlikte tesbiti hukuka aykırı değilse, bütün sahil devletler, isterlerse, kendi karasularını bu genişliğe kadar uzatabilirler. Burada imkân bahşeden, müsaade veren bir hüküm bahis mevzuudur. Bu hükümden, Devletler hukukuna uygun olarak faydalananlar, kanaatimizce, yalnız kendileri gibi hareket eden Devletlere karşı değil fakat *ergo omnes* hukuk çerçevesi içinde kalmış olmaktadırlar, *hukukî* bir tasarrufta bulunmaktadırlar. Karasularını 12 mile götürmeyen Devletler, yani kendi karasularını 9, 6, 4 veya 3 mil olarak tesbit eden Devletler de hukuka aykırı bir tasarrufta bulunmuş olmamaktadırlar; ancak, kendi karasularının genişliğinden daha fazla fakat 12 mili aşmayan bir karasuları genişliği kabul etmiş olan Devletlere, Devletler hukuku kaideleri dışında, herhangi bir hukukî delil dermeyeran etmek imkânını kolayca bulamayacaklardır, kanaatındayız. Karasularını 12 millik bir genişlikte tesbit edecek Devlet, Komisyonun da düşündüğü gibi, Devletler hukukunu ihlâl etmemiş, egemenliğini, Devletler hukuku çerçevesinde karasuları bakımından âzami sine kadar kullanmış olmaktadır. Bu genişliği daha dar tutmuş olan Devletler de, kendi iradeleriyle, bu şekilde hareket etmiş olmakta, egemenliklerinin sahasını hukukan genişletmek imkânı varken, tahdit etmiş bulunmaktadırlar.

Komisyon raporunun bu madde ile izahlarında, 12 milin *ergo omnes* değer ifade etmesi için, bunun tarihî sebeplerle desteklenmesi gerektiği belirtilmektedir. Komisyon bu karara «küçük bir çoğunlukla» varmıştır (11).

Komisyon tatbikattaki karışıklığı, hükümetlerin birbirinden farklı, hattâ birbirine zıt görüşlerini, Komisyon üyeleri arasındaki fikir anlaşmazlıklarını gözönünde tutarak, meselenin bir milletlerarası konferans vasıtasıyla hallini tavsiye etmiştir. Bununla beraber Komisyon, karasularının genişliği ile ilgili olarak ortaya çıkacak anlaşmazlıkların Milletlerarası Adalet Divanının mecburî kazasına tâbi kılınması fikrini kabul etme-

(11) *Ibid.* sah. 13 Komisyonunda bu 3 ncü madde üzerindeki görüşmeler hakkında ilgi çekici bir etüd için Bknz. B. H. Britten, *Article 3, Regime of the Territorial sea*, *American Journal of International Law*, Oct, 1956, Vol. 50. No. 4 sah. 934 vd.

miştir. Komisyon üyelerinin çoğunluğu, henüz milletlerarası camianın bir hukukî formüle bağlamağa muvaffak olamadığı bir konuda Milletlerarası Adalet Divanını anlaşmazlığı çözme zorunda kalmasını arzu etmemişlerdir. Bundan başka, esas itibariyle teşriî bir görevin bir kaza organı tarafından yerine getirilmesi de mahzurlu mülâhaza edilmiştir. Kaldı ki Divanın kararları ancak anlaşmazlığa taraf olan Devletleri bağliyacaktır. Bu sebeplerle meselenin teklif edilen konferansa havale edilmesi uygun görülmüştür.

Bizce Komisyonun, karasularının genişliği ile ilgili olarak ortaya koyduğu esaslar içinde hukukî bir değer taşıyanı yalnız 2 nci fıkradır. Karasuları genişliğinin 12 mile kadar uzatılmasını, dolayısıyla, Devletler hukukunun ihlâli saymayan bu fıkra karasuları genişliği meselesine yapıcı bir yenilik getirmektedir. Öyle zannediyoruz ki, Komisyon tasarısında yalnız bu fıkra ile iktifa edebilir, diğer üç fıkrada öne sürülen mütalâaları, bu fıkranın şerhi arasına koyabilirdi.

B. Karasularının iç, dış ve yan sınırları :

(a) Karasularının iç sınırı :

Karasularının iç sınırını tesbitte Komisyon, 1956 tasarısında da «normal esas hat» olarak en düşük cezir hattını kabul etmektedir. 1956 tasarısının 4 ncü maddesi bu bakımdan 1955 tasarısının 4 ncü maddesinden farklı değildir.

1956 senesi tasarısının 5 nci madesinde de, 1955 tasarısının 5 nci madesinde olduğu gibi, Komisyon «düz esas hatlar» üzerinde durmaktadır. 1955 ve 1956 tasarılarının 5 nci maddeleri arasındaki bir fark 1955 tasarısının iki fıkradan mürekkep olmasına mukabil, 1956 tasarısının 5 nci maddesine bir üçüncü fıkranın ilâve edilmiş olmasıdır.

Beşinci maddenin ilk iki fıkrası, gerek 1955 gerekse 1956 tasarılarında hemen hemen aynidir. Yalnız, 1956 tasarısında, baş tarafta bulunan «mevcudiyeti ve önemi uzun bir teamülle teyid olunan iktisadî sebepler yüzünden şartlar hususî bir rejim icap ettirirse» ibaresi, fıkranın son cümlesinden önceye alınmıştır.

Düz hatların gereği gibi ilân edilmesi mecburiyetini derpiş eden 2 nci fıkra her iki tasarıda da aynidir (12).

Komisyon 1955 deki yedinci toplantısında düz hatlardan bahsederken, düz esas hat usulünün tatbikiyle iç sular halini alan deniz bölgelerinde zararsız geçiş hakkının tanınması gerekip gerekmiyeceği konusun-

da henüz bir vaziyet almadığını, bu konuyu ileride yine ele alacağını belirtmişti (13). Komisyon 1956 daki sekizinci toplantısında bu hususta bir neticeye varmış ve vardığı neticeyi tasarrufların 5 nci madde 3 ncü fıkrasında şu şekilde ifade etmiştir :

«3. Evvelce karasularının veya açık denizin parçaları olarak sayılan deniz parçaları, düz esas hatlar usulünün tatbikiyle iç sular bölgeleri halini alırsa, suların milletlerarası trafik için normal olarak kullanılmakta olduğu kısımlarında, sahildar Devletçe, 15 nci maddede tarif edildiği şekilde, bir zararsız geçiş hakkı tanınacaktır» (14).

(b) *Karasularının dış sınırı :*

Karasularının dış sınırı Komisyonun gerek 1955, gerekse 1956 tasarruflarında (madde 6) aynı şekilde tesbit edilmiştir. Her iki tasarruflarda da, karasularının dış hududunun, her noktası iç sınırın en yakın noktasına karasularının genişliğine eşit bir mesafede olan bir hat şeklinde belirtildiği görülmektedir (15).

(c) *Karasularının yan sınırı :*

Karasularının iki sınırdış Devlet arasında yan sınırlarının nasıl tesbit edileceğini belirten 1956 tasarruflarının 14 ncü maddesi, 1955 tasarruflarının aynı konudaki 15 nci maddesinden esas itibariyle farklı değildir (16). Yalnız maddenin başına bir prensip fıkrası konulmaktadır : «Sınırdış iki Devletin karasuları arasındaki hudud, aralarında aktedecekleri anlaşma ile tesbit edilecektir». Maddenin bu cümleden sonraki kısmı, 1955 tasarruflarındaki metnin tekrarıdır ve «her Devletin karasularının ölçülmesinde esas alınan iç hududun en yakın noktalarına eşit mesafede olma» prensibine uyularak yan hudud tesbit edilmektedir (17).

C. Hususî haller :

(a) *Körfezler :*

Komisyonun 1956 tasarruflarının 7 nci maddesi körfezler hakkındadır. Komisyon 1955 tasarruflarında da körfezler üzerinde durmuş ve yine 7 nci maddede 5 fıkra halinde körfezlerin tarifi, körfez ağzında karasularının iç hududun çiziliş şartları ve tarihî körfezler konuları ele almıştı. 1955 tasarruflarının körfezler hakkında önemli hükmü 7 nci maddenin 3 ncü

(13) A/2934, sah. 17

(14) A/3159, sah. 14

(15) Ibid. sah. 16

(16) Meray, Yedinci toplantı....., sah. 254 vd.

(17) A/3159, sah. 19

fıkrası idi. Bu fıkraya göre, «Sahilleri aynı Devlete ait bir körfezin içindeki sular, ağzında, en düşük cezir hattından itibaren karşıdan karşıya çizilecek hat 25 mili aşmazsa, iç sular sayılır.» (18).

Komisyon 1956 tasarısının 7 nci maddesinde de, 1955 tasarısının 7 nci maddesindeki esasları, bazı önemli değişikliklerle, muhafaza etmiştir. Bir kere, 1955 tasarısının 7 nci maddesindeki ilk iki fıkrayı, bir tek fıkra halinde birleştirmiştir. Bundan sonra, 1956 tasarısının 7 nci madde 2 nci fıkrasında (1955 tasarısının 7 nci madde 3 ncü fıkrasından farklı olarak), körfez ağzında çizilecek hattın genişliğini 15 mile indirmiştir. Komisyon bu hattı 25 milden 15 mile niçin indirmiş olduğunu anlatırken, bu indirimin adetâ komisyon üyeleri arasında bir pazarlık sonunda yapılmış olduğu zehabı uyanmaktadır. Komisyon 15 mili kabul ederken, niye 25 milden ayrıldığını veya niçin üzerinde en fazla ısrar edilen 10 milin kabul edilmediğini de hukukî delillerle izah etme teşebbüsünde bulunmamaktadır. 24 mil lehinde pek az Devletin bulunmuş olduğu belirtiliyor. 10 milin esasın da eskimiş bir sistem olduğuna işaret ediyor. 15 mili kabul edişini Komisyon aynen şöyle izah etmektedir: «In view of the tendency to increase the breadth of the territorial sea, the majority in the Commission thought that an extension of the closing line to fifteen miles would be justified and sufficient.» (19).

(b) *Limanlar, İskeleler* (20) :

Karasularının sınırlarını tesbit bakımından limanların ve iskelelerin durumu gerek 1955, gerekse 1956 tasarılarında aynı şekilde ifade edilmiş bulunmaktadır. 1956 tasarısının 8 nci maddesi limanlar, 9 ncü maddesi de

(18) Meray, *Yedinci toplantı.....*, sah. 249 vd.

(19) A/3159, (İngilizce nüshası) sah. 16. Raporun Fransızca nüshası, sah. 17

(20) Meray, *Yedinci toplantı.....*, sah. 251. Fransızca *Rade* ve İngilizce *Roadsteads* terimlerini di'imize önce *Dış - liman (iskele)* şeklinde çevirmiştik. Bu konuda meslektaşlarımızla ve öğrencilerimizle yaptığımız görüşmelerde *dış - liman* teriminin pek isabetli olmadığı, bazı karıştırmalara yol açabileceği neticesine vardık. (Bununla beraber «*Yeni Redhouse Lûgatı, İngilizce ve Türkçe*» (İstanbul 1956, 2 nci basılış) sah. 1006 da «*Stead*» kelimesinin sonunda «*Roadstead* açık liman, dış liman» demektedir. Fahir İz ve H. C. Hony'nin *An English - Turkish Dictionary*'lerinde *Roadstead* karşılığı «gemilerin demir yeri» denilmektedir.) *İskele* teriminin, tam bir karşılık sayılmasa bile, *dış - liman*dan daha isabetli görünmektedir. *İskeleden* başka *Barınak* teriminin de kullanılması da düşünülebilir (Bakınız. «*İskele ve ufak barınakların yapımı hakkında kanun*», 31/5/1949, Sayı 5414; bu kanun 6237 sayılı kanunla kaldırılmıştır. Sicilli Kanun, c. XXX, sah. 349).

iskeleler bakımından karasuları sınırının tesbitini derpiş etmektedir. Limanlar bu bakımdan, sahilin bir parçası sayılmaktadır. Karasularının dış sınırında tamamen veya kısmen kalabilecek iskeleler (barınaklar) de karasularına dahil addedilmektedir (21).

(c) *Adalar :*

Adalar hakkında 1956 tasarısının 10 ncu madesinde kabul edilen esaslar da 1955 tasarısının 10 ncu maddesinin aynidir. Her adanın kendine mahsus karasuları olduğu kabul edilmekte ve adadan ne anlaşılacağı açıklanmaktadır (22).

Komisyon sekizinci toplantısında da ada gruplarının karasuları meselesini halletmeğe muvaffak olamamış ve bunlar hakkında bir hüküm hazırlama yoluna gitmemiştir. Bu meselenin önemini belirterek, toplanmasını teklif ettiği milletlerarası konferansta bu meselenin de ele alınması gerektiğini beyan etmiştir (23).

Komisyonun *cezir zamanında görünen kayalıklar ve sığlıklar* konusunda 1956 tasarısında kabul ettiği 11 nci madde de, esas itibariyle 1955 tasarısının 11 nci maddesinden farklı değildir (24).

(d) *Boğazlarda ve karşılıklı kıyılarda karasularının tesbiti :*

1955 tasarısında bu iki konu ayrı ayrı maddelerde ele alınmıştı. Gerçekten 1955 tasarısının 12 nci maddesi «Karasularının boğazlarda sınırlandırılması» nı, 14 ncü maddesi de «kıyıları birbirine karşı iki Devletin karasularının sınırlandırılması» nı derpiş etmekteydi (25). Komisyonun sekizinci toplantısında, bu maddenin birleştirilerek metnin basitleştirilmesi uygun görülmüştür. 1956 tasarısının 12 nci maddesi boğazlarda ve karşılıklı kıyılarda karasularının sınırlandırılmasında şu esasları koymaktadır :

«1. Kıyıları birbirine, karasuları kuşaklarının genişliğinden daha az bir mesafede karşı karşıya olan iki Devletin karasuları arasındaki hudud, bu Devletlerin aralarında aktedecekleri anlaşma ile tesbit edilecektir. Bu Devletler arasında böyle bir anlaşma yoksa veya şartların hususiyeti dolayısıyla başka bir sınır hattı kabul etmek gerekmiyorsa, karasuları hududu, her noktası iki Devletten her birinin karasularının iç hududunun en yakın noktalarına eşit mesafede olan bir ortalama hattır.

(21) Bu maddelerin Türkçe metni için Bknz. Meray, *Yedinci toplantı.....*, sah. 251. ayrıca Bknz. A/3159, sah. 17

(22) Meray, *Yedinci toplantı.....*, sah. 252; A/3159, sah. 17 vd.

(23) A/3159, sah. 18

(24) Meray, *Yedinci toplantı.....*, sah. 252; A/3159, sah. 18.

(25) Meray, *Yedinci toplantı.....*, sah. 253

«2. Eğer iki Devlet arasındaki mesafe iki karasuları kuşağının genişliğini aşmakta ise, iki kuşak arasında kalan sular açık denizin parçası sayılacaktır. Bununla beraber, böyle bir sınırlamanın neticesi olarak, iki milden daha az genişlikte bir deniz parçası tamamen kara suları ile çevrili kalırsa, bu deniz parçası, sahildar Devletlerin mutabık kalmaları ile, karasularına dahil edilebilir.

«3. Bir evvelki fıkranın ilk cümlesi, iki kıyının da bir ve aynı Devlete ait olduğu hallerde de tatbik edilecektir. Eğer böyle bir sınırlandırma neticesi olarak, iki milden daha az genişlikte bir deniz parçası karasuları tamamen çevrili kalırsa, bu saha sahildar Devlet tarafından kendi karasularına dahil olarak ilân edilebilir.

«4. Hudud hatları resmen tanınmış en geniş makyaslı haritalarda işaret edilecektir.» (26).

1956 tasarısının bu maddesinin 1 inci ve 4 ncü fıkraları, hemen hemen aynen denecek şekilde 1955 tasarısının 15 nci maddesinin 1 nci ve 2 nci fıkralarıdır. 1956 tasarısının bu maddesinin 2 nci ve 3 ncü fıkraları da, biraz değiştirilerek 1955 tasarısının 12 maddesinin 3 ncü ve 4 ncü fıkralarından alınmıştır.

(e) Nehir ağzında karasularının sınırlandırılması :

1956 tasarısının 13 ncü maddesi bu konuda 1955 tasarısının 14 ncü maddesinden farklı değildir. Nehir ağzında kara suları *inter fauces terrarum* çizilecek bir hattın itibaren ölçülecektir (27).

3. ÜÇÜNCÜ KESİM : ZARARSIZ GEÇİŞ HAKKI :

Zararsız geçiş hakkı ile ilgili olan bu üçüncü kesim, 1955 tasarısında olduğu gibi, dört başlık altında toplanmıştır : A) Genel kaideler; B) Ticaret gemileri; C) Harp gemileri olmayan Devlet gemileri; ve D) Harp gemileri.

A. Genel Kaideler :

Bu başlık altında Zararsız geçiş hakkının mânası (1956 tasarısı, madde 15; 1955 tasarısı madde 16), Sahildar Devletin vazifeleri (1956 tasarısı, madde 16; 1955 tasarısı, madde 17), Sahildar Devletin korunma hakları (1956 tasarısı, madde 17; 1955 tasarısı, madde 18), Yabancı gemilerin

(26) A/3159, sah. 18

(27) Meray, Yedinci toplantı....., sah. 253, A/3159, sah. 18

geçiş sırasında vazifeleri (1956 tasarısı, madde 18; 1955 tasarısı, madde 19) bahisleri tedvin edilmektedir.

Zararsız geçiş hakkının mânası hakkındaki, 1956 tasarısındaki 15 nci madde, 1955 tasarısındaki 16 ncı maddeden bir fıkra fazla ihtiva etmektedir. İlk dört fıkra 1955 tasarısının bu konuyla ilgili maddesindeki esasları tekrarlamaktadır. Beşinci fıkra «Denizaltılar su sathından sefer edeceklerdir» hükmünü koymaktadır. Bu fıkra 1955 tasarısında, harp gemilerinin karasularından geçişi ile ilgili 25 nci maddede idi. Türk hükûmetinin, 1955 tasarısı hakkındaki mütalâalarında bu fıkranın yerinin değiştirilmesi teklif edilmekte ve şöyle denilmekte idi: «Şimdiki [1955] metninde bu hüküm [denizaltılar hakkındaki hüküm] harp gemilerinin geçişi hakkındaki 25 inci maddede bulunmaktadır. Bununla beraber, 25 nci maddenin 3 ncü fıkrası askerî olmayan ve bilhassa ilmî araştırmalarda kullanılan denizaltılarını derpiş etmektedir. Bütün 25 nci madde [1955 tasarısının 25 nci maddesi] 16 ncı ilâ 19 ncü maddeler gözönünde tutularak tefsir edileceğine göre, 25 nci maddeden, denizaltıların geçişi ile ilgili hükmün kaldırılması ve bu hükmün 19 ncü maddeye [1955 tasarısında] nakli şayanı tercih olackatır.» (28).

Devletler Hukuku Komisyonu, 1956 tasarısında bu görüşü benimsemiş görünmektedir.

Sahildar Devletin vazifeleri ve Sahildar Devletin korunma hakları ile ilgili maddeler 1956 tasarısında da 1955 tasarısındaki gibidir. *Yabancı gemilerin geçiş sırasındaki vazifelerine* mütedair 1956 tasarısının 18 nci maddesi, aynı konu hakkında 1955 tasarısındaki 19 ncü maddeden farklıdır. 1955 tasarısında, sahildar devletin alacağı ve yabancı gemilerin riayetle mükellef oldukları tedbirlerin başlıcaları sayılmakta idi (29). 1955 tasarısında bu tedbirler maddenin metninden çıkarılmış ve şerhlere nakledilmiştir. Komisyonun sekizinci toplantısında bu tedbirler listesine başkalarının da ilâvesi teklif edilmişti. Tahdidî olmayacak böyle bir sıralamanın ne de olsa keyfî bir mahiyet arzedeceğini düşünen Komisyon bu misalleri madde metninden çıkarmayı uygun görmüştür. 1956 tasarısında 18 nci madde şu şekilde kaleme alınmıştır: «*Zararsız geçiş hakkını kullanan yabancı gemiler, sahildar Devletin işbu [tasarıdaki] kaidelere veya Devletler hukukunun diğer kaidelerine uygun bir şekilde isdar edeceği*

(28) Bnkz. *Year book of the International Law Commission*, 1956, Vol. II, sah. 73 - 76 (İngilizce orijinal metin). Doc. A/CN. 4/99. Türk görüşünün fransızca metni için Bk. *Annales de La Faculté de Droit d'İstanbul*, İstanbul 1956, sah. 364 vd.

(29) Meray, *Yedinci toplantısı.....*, sah. 257

kanunlara ve nizamnamelere, bilhassa bunların nakliyat ve seyrüsefere mütedair olanlarına uygun hareket etmek mecburiyetindedir.» (30).

B. Ticaret gemileri :

Yabancı ticaret gemilerinden alınacak resimler hakkında 1956 tasarısının 19 ncu maddesi, esas itibariyle 1955 tasarısının 20 nci maddesinden farklı değildir. Her iki tasarıda, sırf karasularından geçtikleri için, yabancı ticaret gemilerinden hiçbir resim alınamayacağı, ancak bir hizmette bulunmuş ise bu hizmetin karşılığının istenebileceği kabul edilmektedir (31).

Yabancı ticaret gemisinde tevkifler konusunda da, gerek 1956 tasarısı (madde 20), gerekse 1955 tasarısı (madde 21), müşabih hükümler ihtiva etmektedirler (32). Buna mukabil, *hukukî kaza selâhiyetini kullanma maksadiyle gemilerin tevkifi* konusunda 1956 tasarısının 21 nci maddesi bu konuda 1955 tasarısının 22 nci maddesinden bazı hususlarda farklıdır. Her iki tasarı ilk fıkralarında «sahildar Devlet karasularında seyretmekte olan bir gemiyi, gemi içinde bulunan bir şahısla ilgili olarak hukukî kaza selâhiyetini kulanmak maksadiyle tevkif edemez veya yolundan çeviremez» esasını koymaktadır. Bununla beraber 1956 tasarısının 21 nci maddesi geminin tevkifi ile ilgili olarak 1955 tasarısının 22 nci maddesinin müteakip fıkralarında derpiş edilen hükümlerden (33) farklı hükümler isdar etmektedir. Gemilerin tevkifi ile ilgili olarak 10 Mayıs 1952 tarihinde Brüksel'de aktedilen Denizde Seyreden Gemilerin Tevkifine Ait Sözleşme'ye atıf 1956 tasarısında kaldırılmıştır. Halbuki 1955 tasarısının 22 nci maddesinin 2 nci fıkrasında bu Sözleşmenin 1 nci maddesinde sayılan sebeplerle geminin tevkif edilebileceği derpiş edilmekte idi.

Yabancı ticaret gemilerinin, hukukî kaza selâhiyeti kulanma maksadiyle sahildar Devletçe tevkifi konusunda 1956 tasarısının 21 nci maddesinin ilk fıkrasında 1955 tasarısındaki prensip belirtildikten sonra, diğer iki fıkrada şu hükümler isdar edilmektedir :

«2. Sahildar Devlet [karasularından geçen] bu gemi hakkında hususî hukuk sahasında icra ve muhafaza tedbirlerini, ancak bu tedbirler sözü geçen geminin sahildar Devletin sularından geçişi sırasındaki seyrüseferle ilgili olarak yük!endiği taahhiütler veya maruz kaldığı mesuliyetlerden neş'et etmekte ise, tatbik edebilir.

(30) A/3159, sah. 21

(31) Meray, Yedinci toplantı....., sah. 257; A/3159, sah. 22

(32) Meray, Yedinci toplantı....., sah. 257; A/3159, sah. 22

(33) Meray, Yedinci toplantı....., sah. 259

«3. Yukarıdaki fıkranın hükümleri, sahildar Devletin karasularında veya iç sularını terkettikten sonra karasularından geçen yabancı bir gemi hakkında, hususî hukuk sahasında icra ve muhafaza tedbirleri alma hakkına hâlel getirmez.» (34).

C. Harp gemisi olmıyan Devlet - gemileri

1956 tasarısının 22 nci maddesinde, harp gemisi olmıyan Devlet - gemileri hakkında, bu gemiler ticarî maksatlarla kullanılmakta ise, Zararsız geçişle ilgili umumî hükümlerin tatbik edileceği derpiş edilmektedir. Bu madde 1955 tasarısında 23 ncü madde hükmünü tekrarlamaktadır.

Devletler Hukuku Komisyonu 1955 tasarısında, ticarî maksatlarla kullanılmayan Devlet - gemileri hakkında herhangi bir madde kaleme almaktan çekinmiş, 24 ncü maddeyi bu konuya tahsis etmekte yetinerek bu konuda 1930 La Haye Kodifikasyon Konferansının düşüncesine uymağa mütemayil olduğunu belirtmekle yetinmişti (35). 1956 tasarısının 23 ncü maddesinde ticarî maksatlarla kullanılmayan Devlet - gemileri hakkında şöyle denilmektedir : «(A) alt - kesiminde derpiş edilen kaideler [zararsız geçiş hakkında umumî hükümler] ticarî maksatlarla kullanılmayan Devlet gemilerine de tatbik olunur.» (36). Komisyon bu maddeyi bu şekilde yazmakla yetinmiş, teferruata gitmemiş, bu çeşit gemilerin harp gemilerine tamamen mi yoksa bazı bakımlardan mı temsil edilmesi gerekeceği meselesini muallâkta bırakmıştır.

D. Harp gemileri :

1955 senesi tasarısında Harp gemilerinin karasularından geçişi ile ilgili 25 nci maddede sahildar Devletin, harp gemilerinin karasularından geçişini önceden istihsalı gereken müsaadeye veya kendisine önceden tebliğine tâbi tutulabileceği belirtildikten sonra, ikinci fıkrada boğazlardan zararsız geçişe sahildar Devletin herhangi bir şekilde müdahale edemeyeceği, 3 ncü fıkrada da denizaltıların su sathından sefer edecekleri derpiş edilmekte idi (37).

1956 tasarısının 24 ncü maddesi, 1955 tasarısından yalnız 1 nci fıkraya muhafaza edilmiştir; denizaltılar hakkındaki 3 ncü fıkraya 1953 tasarısında 16 ncü maddeye nakledilmiştir. Harp gemilerinin boğazlardan geçişi hakkındaki 2 nci fıkraya ise kaldırılmıştır. Zararsız geçişle ilgili umumî hükümlere mütedair 17 nci maddenin 4 ncü fıkrası harp gemilerine de tatbik

(34) A/3159, sah. 23

(35) Meray, Yedinci toplantı....., sah. 259 - 260

(36) A/3159, sah. 24

(37) Meray, Yedinci toplantı....., sah. 260

edilebileceği için Komisyon 1956 tasarısının 24 nci maddesinin ikinci fıkrasını muhafaza etmeyi lüzumlu görmemiştir (38).

Harp gemilerinin geçiş sırasında mevzu nizamla riayet etmemeleri halinde, gerek 1955 tasarısı (madde 26), gerekse 1956 tasarısı (madde 25) aynı hükmü ihtiva etmektedir: Böyle bir halde sahilde Devlet harp gemisinin karasularını terketmesini istiyebilecektir (39).

II. AÇIK DENİZ BÖLÜMÜ

Devletler Hukuku Komisyonu 1956 toplantısında deniz hukuku konusunda hazırladığı tasarının ikinci bölümü Açık deniz hakkındadır. Açık denize tahsis edilmiş olan bu bölüm de başlıca üç kesime ayrılmaktadır: (1) Umumî rejim; (2) Bitişik Bölge; (3) Kıt'a sahanlığı.

1. BİRİNCİ KESİM : UMUMİ REJİM :

Birinci kesim, sözleşme tasarısının 26 ilâ 65 nci maddelerini ihtiva etmektedir. *Açık denizin tarifine* tahsis edilen 26 ncı madde ile, *açık denizin serbestliğinden* bahseden 27 nci maddeden sonra bu kesim üç alt-kesime ayrılmaktadır: (A) Seyrüsefer; (B) Balıkçılık; (C) Denizaltı kablolar ve petrol boruları.

1956 tasarısının 26 ncı madde 1 nci fıkrasında *açık deniz* 1955 toplantısında Devletler Hukuku Komisyonu Açık denizin rejimi hakkında kabul etmiş olduğu sözleşme tasarısının 1 nci maddesindeki gibi tarif edilmektedir (40). Yalnız, 1956 tasarısının 26 ncı madde 2 nci fıkrasında, karasuları iç hududunun berisinde kalan suların «iç sular» sayıldığı da belirtilmektedir. Aynı şekilde *açık denizin serbestliği* konusunda 1956 tasarısının 27 nci maddesinde kabul edilen esaslar da, 1955 tasarısının 2 nci maddesindeki esaslardan farklı değildir (41).

A. Seyrüsefer :

Devletler Hukuku Komisyonu 1956 tasarısında Açık denizde seyrüsefer konusunda 1955 tasarısı maddelerinde bazı tâdiller yapmıştır.

(38) A/3159, sah. 24

(39) Meray, *Yedinci toplantı....*, sah. 260; A/3159, sah. 25

(40) Meray, *Yedinci toplantı....*, sah. 231; A/3159, sah. 25

(41) Meray, *Yedinci toplantı....*, sah. 231; A/3159, sah. 25

1956 tasarısının 28 nci maddesinde de, 1955 tasarısının 3 ncü maddesinde olduğu gibi, her Devletin açık denizde kendi bayrağını taşıyan gemiler sefer ettirme hakkı olduğunu belirtmektedir (42).

1956 tasarısında bundan sonraki dört madde (madde 29, 30, 31, 32), 1955 tasarısındaki dört maddeden (madde 4, 5, 6, 7) gerek tertip gerekse muhteva bakımından farklar göstermektedir.

(a) *Gemilerin tâbiyeti :*

1956 tasarısının 29 ncü maddesi *Gemilerin tâbiyeti* hakkındadır. Bu maddede 1955 tasarısının 4 ve 5 nci maddeler hükümlerini (Gemilerin statüsü, Bayrak hakkı) birleştirilmekte, ayrıca bu hükümlere bazı yenilikler de getirmektedir. 1956 tasarısının 29 ncü maddesi şöyledir :

«1. Her devlet gemilere tâbiyetini bahşetme, gemilerin kendi ülkesinde tescili ve kendi bayrağı altında sefer etmeleri için gerekli şartları tesbit eder. Gemiler bayrağını taşıma müsaadesini haiz oldukları Devletin tâbiyetindedirler. Bununla beraber, diğer Devletlerce geminin tâbiyetinin tanınması için, gemi ile Devlet arasında gerçek bir bağ olacaktır.

«2. Bir ticaret gemisinin bir Devletin bayrağını taşıma hakkı, bu Devletin makamlarınca verilmiş vesikalarla ispat edilir.» (43).

Devletler Hukuku Komisyonu 1955 tasarısında, Devletlerin kendi bayraklarını taşıma hakkı ile ilgili olarak tatbikatta uygulanan muhtelif sistemleri de madde metni içine almıştı. 1956 toplantısında Komisyon bundan vazgeçmiştir. Çünkü tatbikat o kadar çeşitlidir ki, sistemleri kategoriler halinde toplamaya çalışmak, bütün tatbikatı ihtiva etmekten, dolayısıyla bütün meseleleri çözmekten uzak kalacaktır. Bunun için 1956 tasarısında sadece prensiplerin belirtilmesiyle yetinilmiştir (44).

Devletler Hukuku Komisyonu 1955 toplantısında Birleşmiş Milletler Teşkilâtının kendi bayrağı altında gemiler kullanmasına imkân olup olmadığı üzerinde de durmuştu. Komisyon o zaman meselenin önemini belirtmekle beraber, bayrak - devletin hukuk sisteminin, bayrağını taşıyan gemiye uygulandığını gözönünde tutarak, Devlet bayrağı ile Birleşmiş Milletler veya herhangi bir diğer milletlerarası teşkilâtın bayrağının aynı mahiyette olmadığına işaret etmişti. Komisyon bu konuyu ileride ele alması uygun görmüştü (45).

(42) Meray, *Yedinci toplantı...*, sah. 231; vd. A/3159, sah. 26

(43) A/3159, sah. 26

(44) *Ibid.*

(45) A/2934, sah. 4 ve Meray, *Yedinci toplantı...*, sah. 232

Komisyon 1956 toplantısında da bu mesele üzerinde durmuştur. Bu konuda hususî raportör bazı teklifler hazırlamıştır [A/CN.4/103]. Bu teklifler şunlardı :

a) Birleşmiş Milletlere üye Devletler, Birleşmiş Milletler Teşkilâtına hususî bir teşkil hakkı tanımaktadırlar. Bu, Birleşmiş Milletlere kendi bayrağı altında gemi sefer ettirme hakkını, ve Birleşmiş Milletler bayrağını taşıyan gemilerin de teşkilâtın hususî himayesinden istifadesini sağlamaktadır.

b) Genel Sekreter, gerekirse, bir veya daha fazla Devletle hususî anlaşmalar aktederek, Birleşmiş Milletler bayrağını taşıyan gemilerin aynı zamanda bu Devletlerin bayrağını da taşıma hakkı tanınacaktır.

c) Birleşmiş Milletlere üye olan ve Genel Sekreterle yukarıda sözü geçen anlaşmaları aktetmiş olan Devletler, kendi bayrakları ile birlikte Birleşmiş Milletler bayrağını da taşıyan gemilere, Birleşmiş Milletler Teşkilâtının menfaatlarını ihlal etmeyecek ölçüde, kendi mevzuatlarını uyguluyacaklar ve bu gemilere kendi gemileri imiş gibi muamele edeceklerdir.

d) Birleşmiş Milletlere üye Devletler, teşkilâtın diğer üyeleri ile Genel Sekreter arasında aktedilmiş anlaşmaları muteber addedeceklerini ve Birleşmiş Milletlere, seyrüsefer sahasında aktedilmiş ve kendilerinin de taraf olduğu bütün milletlerarası anlaşmaları teşmil edeceklerini beyan edeceklerdir.

Devletler Hukuku Komisyonu, bu teklifler üzerinde görüşükten sonra, bunların çok girift diğer meselelerle ilgili olduğunu müşahede ederek, bu teklifler üzerinde bir karar almıyarak, bunları sadece kaydetmekle yetinmiştir (46).

(b) *Gemilerin statüsü :*

1956 tasarısının 30 ncu maddesi *Gemilerin statüsü*'ne tahsis edilmiştir. Bu maddeye göre, «*Gemiler bir tek Devletin bayrağı altında sefer ederler, ve milletlerarası anlaşmalarla veya işbu maddelerde derpiş edilen istisnaî haller dışında, açık denizlerde [bayrağını taşıdıkları] bu Devletin inhisarî kazasına tâbidirler. Sefer esnasında veya bir durağa varışta, mülkiyetin gerçekten nakli veya sicilde bir değişiklik hali hariç, bayrak herhangi bir şekilde değiştirilemez.*» (47).

Komisyon bu maddenin ikinci fıkrasını koyarken, bayrak değiştirmelerinin suisitimallere yol açacağını düşünmüştür. Bununla beraber bu

(46) A/3159, sah. 26 vd.

(47) *Ibid.*, sah. 27

yaşığı mutlak bir şekilde tespit etmenin faydalı olmayacağını gözönünde tutarak, iyi niyete dayanan bayrak değiştirmelerine de imkân bırakmaktadır.

(c) İki bayrak taşıyan gemiler :

Devletler Hukuku Komisyonu 1956 tasarısında (madde 31), İki bayrak altında sefer eden gemiler hakkında kabul edilen hüküm, 1955 tasarısındaki hükmün (madde 6) aynidir. Bu hükme göre, «İki veya daha çok bayrak altında sefer eden gemi, üçüncü Devletlere karşı, bu tâbiyetlerinden hiçbirini öne süremeyecek ve böyle bir gemi tâbiyetsiz addedilecektir» (48).

(d) Harp gemilerinin muafiyeti :

Komisyonun 1956 tasarısının 32 nci maddesinde, harp gemilerinin muafiyetinden bahseden hüküm esas itibariyle, 1955 tasarısının 7 nci maddesindeki hükme benzemektedir. Bununla beraber maddenin yazılışında bazı ufak değişiklikler yapılmıştır. 1956 tasarısının 32 nci maddesine göre «Harp gemileri, açık denizde, bayrağını taşıdıkları Devletten başka herhangi bir devletin kazasına kat'iyen tâbi olmayacaklardır.»

Komisyon bu maddenin ikinci fıkrasında Harp gemisinden ne anlaşılacak gerekeceğini de şöyle belirtmektedir : «İşbu maddelerde uygulanmak üzere, Harp gemisi terimi ile, bir Devletin deniz kuvvetlerine ait olan ve tâbiyetinde bulunduğu bu Devletin deniz harp gemilerine ait alâmetleri sarîh bir şekilde taşıyan gemiler anlaşılmaktadır. Geminin kaptanı bu Devletin hizmetinde olmalı, adı deniz harp filosu subayları listesinde bulunmalı ve tayfaları askerî disiplin kaidelerine tâbi olmalıdırlar.» (49).

(e) Diğer devlet - gemilerinin muafiyeti :

Diğer devlet - gemilerinin muafiyeti konusunda 1956 tasarısının 33 ncü maddesindeki hüküm, esas itibariyle 1955 tasarısının 8 nci maddesindeki prensibi aksettirmekle beraber yazılış bakımından farklıdır. 1955 tasarısının 8 nci maddesinde de, Devlete ait tenezzüh gemilerinin, devriye gemilerinin, ikmal gemilerinin ve mülkiyeti Devlete ait olan ve Devletçe işletilen ve sadece Devlet hizmetinde kullanılan gemilerin de harp gemileri gibi muamele göreceği derpiş edilmekte idi (50).

Komisyon 1956 tasarısında gemilerin kategorileri üzerinde durmuş, prensibi sadece mülkiyet ve görev zaviyesinden koymuştur. 1956 tasarısının 33 ncü maddesi şöyledir : «Açık denizde yetkilerin bayrak - dev-

(48) A/2934, sah. 4; A/3159, sah. 27 ve Meray, Yedinci toplantı..., sah. 232

(49) A/3159, sah. 27; A/2934, sah. 5 ve Meray, Yedinci toplantı..., sah. 232

(50) A/2934, sah. 5 ve Meray, Yedinci toplantı..., sah. 233

letinden başka Devletlerce kullanılması hususunda, mülkiyeti Devlete ait olan veya Devletçe işletilen ve ticarî veya gayri ticarî bir devlet hizmetinde kullanılan gemiler harp gemilerine teşmil edilmişlerdir ve bunlar harp gemilerinin muafiyetlerinden faydalanırlar.» (51).

Komisyon bu maddenin şerhinde 1955 şerhini aynen naklettikten sonra, açık denizde, bu gemilerin vasıflarını belli edecek işaretleri de taşımalarını, böylece yersiz tevkiflerin bertaraf edileceğini de belirtmektedir.

(f) *Seyrüsefer güvenliği :*

Devletler Hukuku Komisyonu 1955 tasarısında (madde 9) seyrüsefer güvenliği konusunda sadece işaretler ve çatışmaları önleme hususunda bazı kaideleri belirtmişti. Komisyonun sekizinci toplantısında, seyrüsefer güvenliği ile ilgili başka konuların da mevcut olduğu belirtilmiş ve Komisyon 1956 tasarısında 34 ncü maddesini 1955 tasarısının 9 ncü maddesinden farklı olarak yeniden kaleme almıştır.

1956 tasarısının 34 ncü maddesi şöyledir :

«1. Her Devlet kendi kazasına tâbi gemilere uygulanmak üzere denizde seyrüsefer güvenliğini sağlayacak kaideler koymakla mükelleftir. Bu kaideler bilhassa aşağıdaki hususlarda konulacaktır :

a) *Deniz işaretlerinin kullanılması, ulaştırmanın aksamadan devamı ve çatışmaların önlenmesi hakkında,*

b) *Geminin ihtiyacını karşılayacak ve makul çalışma şartlarından faydalanacak tayfalar hakkında,*

c) *Geminin inşası, teçhizatı ve denize elverişliliği hakkında,*

2. *Bu kaideleri koyarken her Devlet milletlerarası tatbikatta kabul edilmiş esaslara riayetle mükelleftir. Her Devlet bu kaidelere riayet ettirmek için gerekli tedbirleri de alacaktır.» (52).*

Komisyon esasında teknik bir mahiyet arzeden bu konuda, teferruata girmeden sadece prensipleri tespitle yetinmiştir.

(g) *Çatmalarda cezaî kaza :*

Bu konuda gerek 1956 tasarısının 35 nci maddesi, gerekse 1955 tasarısının 10 ncü maddesi, Fransızca metinde bazı ufak uslûp tâdilleri göstermekle beraber, esas itibarıyla aynı hükmü koymaktadırlar (53).

(51) A/3159, sah. 27 vd.

(52) A/3159, sah. 28

(53) Bknz. A/3159, sah. 28 vd; A/2934, sah. 5 vd. ve Meray, **Yedinci toplantı...**, sah, 233 vd.

Komisyonun yedinci toplantısını izah ederken belirttiğimiz gibi, Komisyon kabul ettiği bu hükümlerle, bilerek, Milletlerarası Daimî Divanının *Bozkurt - Lotus* dâvasında verdiği karara esas olan görüşün zıddına bir görüş kabul etmekte ve 10 Mayıs 1952 de Brüksel'de imzalanan «Çatnalarda cezaî kaza selâhiyeti konusunda bazı kaidelerin birleştirilmesi ve diğer seyrüsefer hâdiseleri ile ilgili milletlerarası sözleşme» de kabul edilen esaslara iltihak etmektedir. Bu hususu yedinci toplantıyla ilgili makalemizde belirtirken şöyle demiştik: «Öyle zannediyoruz ki, bilhassa «Devletler Hukukunun kodifikasyonu» ile «tedricî geliştirilmesini» her zaman sarahatle ayırmış olmamakla tenkit edilen Devletler Hukuku Komisyonun, tatbikattaki emsallerin, bu arada en büyük milletlerarası adalet organı olan Divnın içtihadının aksine bir görüş kabul ederken çok ihtiyatlı hareket etmesi veya yeni görüşü etraflı şekilde izah etmesi gerekirdi. Bu izahatın, Raporun mahdut çerçevesi içinde de verilebileceğini zannediyoruz» (54).

Komisyon 1956 tasarısının şerhlerinde de 1955 te yaptığıyla yetinmekte bu konuda etraflı bir izahata girişmemektedir. Komisyonun hazırladığı bu tasarı milletlerarası bir konferansta konuşulurken ve bilhassa kabul edilirse, bu maddeye ihtirazî kayıt dermeyeran etmeden kabul etmemiz, *Bozkurt - Lotus* hâdisesinde Fransız tezinin geç te olsa kabulü sayılabileceği gibi, ceza mevzuatımızın bugünkü durumu ile de kolayca telif edilemeyecektir.

(h) *Yardımda bulunma vazifesi :*

Açık denizde tehlikede bulunan herkese yardım konusunda Komisyonun 1955 tasarısının 11 nci maddesiyle 1956 tasarısının 36 ncı maddesindeki hüküm muhteva bakımından, ilk nazarda, aynilik intibahını vermektedir. 1956 tasarısındaki madde daha sistemli bir şekilde kaleme alınmıştır. Bununla beraber her iki madde arasında bazı önemli farklar da görünmektedir. 1955 tasarısında yardımda bulunma konusunda yalnız kaptanın vazifesinden bahsedilirken, 1956 maddesinde «Her devletin kendi bayrağını taşıyan geminin kaptanını (yardımda bulunmaya) mecbur etme mükellefiyeti» olduğunu belirtmektedir. Böylece madde, Devletin milletlerarası mesuliyeti bakımından daha şümüllü bir hüküm koyar görünmektedir (55). Buna mukabil, kaptanın denizde tehlikede bulunan herkese yardım vazifesinden doğacak mes'uliyet, 1956 tasarısında, «eğer onların yardım ihtiyacından haberdar olmuşsa, kendisinden makul

(54) Meray, *Yedinci toplantı...*, sah. 234

(55) A/3159, sah. 29 ve A/2934, sah. 6. Keza Bknz. Meray, *Yedinci toplantı...*, sah. 234 vd

hudutlar dairesinde beklenebilecek hareketi» kaydiyle yumuşatılmaktadır.

(i) *Köle ticareti :*

1956 tasarısında köle ticaretini yasaklayan 37 nci madde 1955 tasarısındaki 12 nci maddenin aynidir (56).

(j) *Deniz haydutluğu :*

Deniz haydutluğu konusunda 1956 tasarısının 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44 ve 45 nci maddeleri, fransızca metinde bazı uslûp farkları ve ehemmiyetsiz ilâveler dışında, aynen 1955 tasarısının 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19 ve 20 nci maddeleri gibidir (57). Yalnız deniz haydudu sayılan geminin veya uçağın ancak harp gemileri veya askerî uçaklar tarafından müsadere edilebileceği hususunda (1956 tasarısı, madde 45; 1955 tasarısı, madde 20), 1956 tasarısı şerhinde 1955 şerhine bir hususun ilâve edildiği görülmektedir. 1955 şerhlerinde, devletlerarası anlaşmazlıkları bertaraf etmek için bu hakkın yalnız harp gemileri ile askerî uçaklara tanınmasını ifade etmekle yetinilmiştir. 1956 şerhlerinde bu mütalâa aynen tekrarlandıktan sonra, bu maddenin, kendisine tecavüzde bulunan bir deniz haydudu geminin tecavüzünü meşru müdafaa hakkını kullanarak bertaraf ettikten sonra, bu deniz haydudu gemiyi bir harp gemisine veya bir sahil-dar Devletin makamlarına teslim etmek üzere yakalayan veya bırakmayan geminin icraatına engel teşkil etmiyeceği de belirtilmektedir (58).

(h) *Tahkik hakkı :*

Şüphe uyandıran bir geminin bayrağını ve evrakını tahkik etmek konusuna tahsis edilmiş olan 1956 tasarısının 46 nci maddesi de, 1955 tasarısının 21 nci maddesindeki hükmü aynen nakletmektedir (59).

(l) *Takip hakkı :*

Takip hakkı konusunda Komisyon 1956 tasarısında, 1955 tasarısına nazaran daha teferruatlı hükümler koymaktadır. 1955 tasarısının 22 nci maddesi 4 fıkradan ibaretken aynı konuda 1956 tasarısının 47 nci maddesi 6 fıkra ihtiva etmektedir. 1955 tasarısının 22 nci maddesinin 2 nci fıkrası, 1956 tasarısında 2 nci fıkra olarak, 1955 tasarısının 3 ncü fıkrası 1956 tasarısının 3 ncü fıkrası olarak aynen muhafaza edilmektedir. 1955 tasa-

(56) A/3159, sah. 29 A/2934, sah. 6 ve Meray, Yedinci toplantı..., sah. 235

(57) A/3159, sah. 29 - 31; A/2934, sah. 6 - 8 ve Meray, Yedinci toplantı... sah. 235 vd.

(58) A/3159, sah. 31;

(59) A/3159, sah. 31; A/2934, sah. 8 vd. ve Meray, Yedinci toplantı..., sah. 237

rısının 1 nci fıkrası 1956 tasarisında farklı olarak kaleme alınmış, ayrıca 1956 tasarisına 1955 tasarisında olmıyan 4 ve 5 nci fıkralar ilâve edilmiştir (60).

1956 tasarisının 47 nci madde birinci fıkrası şöyledir :

«Sahildar Devletin makamları, kendi kanunlarının ve nizamlarının bir yabancı gemi tarafından ihlâl edildiğini esaslı sebeplere dayanarak düşünürlerse, bu yabancı geminin takibine girişebilirler. Bu takip yabancı gemi takip eden Devletin iç sularında veya karasularında iken başlamalıdır ve ancak kesintisiz olmak şartıyla karasularının ötesinde devam edebilir. Takip eden geminin, karasularında seyreden bir yabancı gemiye durması emrini verdiği ve bu gemi durma emrini aldığı zaman, bizzat aynı karasuların içinde bulunması zarurî değildir. Eğer yabancı gemi, 66 nci maddede tarif edildiği veçhile bir bitişik bölge içinde bulunuyorsa takibe ancak bu bitişik bölgenin ihdasını gerektiren korunma gayelerinin ihlâl edilmesi halinde girişilebilir.»

1956 tasarisı 47 nci maddenin 2 nci fıkrası, 1955 tasarisı 22 nci maddenin 2 nci fıkrası gibi, takibin, yabancı gemi kendi Devletin veya bir üçüncü Devletin karasularına girdiği zaman sona ereceğini derpiş etmektedir.

1956 tasarisındaki 3 ncü fıkra, 1955 tasarisındaki 3 ncü fıkra gibi, takibe başlanmadan önce, takip edilecek geminin karasularında bulunduğu fennî bir şekilde tespit edilmesi, takibe başlamadan önce gemiye durmasının emredilmesi lüzumu ve bu emrin yabancı gemi tarafından görülecek veya işitilecek bir mesafeden verilmesi gerektiği belirtilmektedir.

1956 tasarisının yeni 4 ncü fıkrası *takip hakkının ancak harp gemileri veya askerî uçaklar tarafından veya bir âmme hizmetine tahsis edilmiş ve takip hususunda tahsisen görevlendirilmiş diğer gemi ve uçaklar tarafından icra edileceğini* derpiş etmektedir.

Uçaklar tarafından yapılacak takip konusunda 1956 tasarisının 5 nci maddesi, 1955 tasarisına ilâve olarak şu hükmü koymaktadır :

«Bir uçak tarafından yapılacak bir takipte

a) Bu maddenin 1 ilâ 3 sayılı fıkralarındaki hükümler mutatis mutandis bu çeşit takipte de uygulanacaktır;

b) Yabancı gemiye durma emrini veren uçak, bu gemiyi bizzat durduramazsa, takibe devam etmek üzere sahildar Devletin haberdar edil-

(60) A/3159, sah. 32 vd.; A/2934, sah. 9 ve Meray, Yedinci toplantı..., sah.

miş bir gemisi vak'a mahalline gelinceye kadar uçak bu gemiyi fiilen takibe devam etmelidir. Açık denizde bir gemiye karşı harekette bulunmağı haklı göstermek için, bizzat takipte bulunan uçak tarafından gemiye durması emredilmemişse ve aynı zamanda gemi uçak tarafından takip edilmemişse, uçak tarafından sadece bu geminin bir suç işlerken yakalanması veya suçlu olmasından şüphelenilmesi kâfi değildir.»

1956 tasarısı 47 nci maddesinin son fıkrası, 1955 tasarısının son fıkrasının aynidir. Her iki fıkrada da, bir Devletin kaza sahası içinde yetkili makamlarca tevkif edilmiş ve tahkikat için bu Devletin bir limanına götürülmekte olan bir geminin, bu yolculuk sırasında icap ettiği takdirde açık denizin bir kısmından da geçirilmiş olması öne sürülerek, serbest bırakılmasının istenemeyeceğini belirtmektedir.

(m) *Açık denizde suların kirletilmesi :*

1955 tasarısının 23 ncü maddesinde, bütün Devletlerin, mevcut ahdî hükümleri de gözönünde tutarak, gemilerin akaryakıt boşaltarak açık denizi kirletmemesi için gerekli tedbirleri alacaklarını derpiş etmekte idi. 1956 tasarısının 48 nci maddesinde bu hüküm daha geniş bir şekilde kalemeye alınmıştır :

«1. Her Devlet, bu husustaki ahdî hükümleri de gözönünde tutarak, gemiler veya petrol boruları tarafından akaryakıt dökülmesi veya deniz yatağı ve toprak altının işletilmesi yüzünden denizlerin kirletilmesini önliyecek tedbirler almakla mükelleftir.

2. Her Devlet radioaktif küllerin suda yüzmesi ile denizlerin kirletilmesini önliyecek tedbirler almakla mükelleftir.

3. Bütün Devletler, radioaktif maddelerle veya diğer zararlı vasıtalarla yapılan denemeler ve çalışmalar yüzünden, denizlerin ve denizler üzerindeki hava sahasının kirletilmesini önliyecek kaidelerin hazırlanmasında işbirliği yapmakla mükelleftirler.» (61).

Bu maddenin 1955 tasarısından farklı tarafları bilhassa 2 nci ve 3 ncü fıkralarıdır. Komisyon radioaktif küllerin (kalıntıların) denizlerdeki balıklar ve bu balıkları yiyenler bakımından yarattığı zararları gözönünde tutmak istemiştir.

Radyoaktifli veya diğer zararlı maddelerle yapılan çalışmaların ve denemelerin denizleri ve deniz üzerindeki hava sahasının kirletilmesini önliyecek tedbirler hazırlanması hususunda Devletlerin işbirliği derpiş eden Komisyon bu meselenin bir çok veçheleri olduğuna da işaret et-

(61) A/3159, sah. 33; A/2934, sah. 9 vd. Meray, Yedinci toplantı..., sah.

mektedir. Komisyon böyle tecrübelerin ve çalışmaların tamamen yasak edilmesi mevzuunun doğuracağı güçlükleri de belirtmektedir. Bu maddenin son fıkrasındaki hükmü kabul etmekle, Komisyon, Genel Kurulun 913 (X) sayılı kararı ile kurulmuş olan İlim Komitesinin çalışmalarını aksettirmek niyetinde olmadığını da açıklamaktadır.

B. Balıkçılık :

Devletler Hukuku Komisyonunun 1956 tasarısının karasuları umumî rejimi ile ilgili birinci kesimin ikinci alt - kesimi Balıkçılık konusuna tahsis edilmiştir.

Balıkçılık ile ilgili maddeler, seyrüsefer konusundaki maddelerden mahiyet itibariyle de farklıdır. Seyrüsefer ile ilgili maddeler daha ziyade bir «kodifikasyon» şeklinde görünürken, balıkçılık konusundaki maddeler daha ziyade «Devletler hukukunun tedricî geliştirilmesi» mahiyetindedir.

1956 tasarısının 49 ncu maddesi, *bütün Devletlerin vatandaşları için, ahdî taahhütleri ve bu tasarıdaki maddelerde açık denizlerin biyolojik kaynaklarının korunması ile ilgili hükümlerine riayet etmek şartıyla, balık avlama hakkını öne sürebileceğini*, 1955 tasarısının 24 ncu maddesindeki hükmü aynen tekrarlıyarak belirtmektedir (62).

Komisyonun 1956 tasarısındaki balıkçılıkla ilgili 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58 ve 59 ncu maddeler, ufak değişiklik veya ilâvelerle, 1955 tasarısındaki, sırasıyla, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32 ve 33 ncu maddelere tekabül etmekte ve bu maddeleri nakletmektedir. 1956 tasarısında yeni maddeler 50 ve 60 ncu maddelerdir.

1956 tasarısının 50 nci maddesinde «açık denizin biyolojik kaynaklarının korunması» tâbirinden ne anlaşılması gerekeceği açıklanmaktadır. Bu maddeye göre, «*Açık denizin biyolojik kaynaklarının korunması terimi ile, gıdaî ve diğer deniz mahsullerini azamî ölçüde ttuacak şekilde, bu kaynakların sabit optimum verimini imkân dahilinde sokacak tedbirlerin bütünü anlaşılmalıdır.*» (63).

Açık denizin bir kısmında yalnız bir Devletin vatandaşları balık avlıyorsa bu Devletin kendi vatandaşları hakkında gerekli düzenleme ve murakabe tedbirleri alabileceğini belirten 1956 tasarısının 51 nci maddesi 1955 tasarısının (madde 25), uslûp farkı hariç, hemen hemen aynıdır (64).

(62) A/3159, sah. 33; A/2934, sah. 10 ve Meray, Yedinci toplantı..., sah. 239 vd.

(63) A/3159, sah. 36

(64) A/3159, sah. 36; A/2934, 11 ve Meray, Yedinci toplantı..., sah. 240

Eğer açık denizin muayyen bir kısmında muhtelif devletlerin vatandaşları balık avlıyorlarsa, bu Devletlerin balık avcılığını düzenlemek ve murakabe etmek üzere gerekli tedbirler üzerinde anlaşmalarını, anlaşmazlarsa meselenin tâbi olacağı usulü gösteren 1956 tasarısının 52 nci maddesi de 1955 tasarısının 26 nci maddesini ufak bir farkla nakletmektedir. 1956 tasarısındaki fark, yalnız *ayni yerde avlanma değil, fakat ayni yerde ve ayni balık nevilerini veya deniz kaynaklarını avlama* esasının kabul edilmesidir.

Açık denizlerin bir kısmındaki balıkçılık hakkında anlaşma yapmış olan Devletlerin alacakları tedbirlerin, ayni yerde sonradan balıkçılık yapmağa başlayan Devletlere de uygulanacağını, bu hususta bir anlaşmazlık çıkarsa baş vurulacak usulü gösteren 1956 tasarısının 53 ncü maddesi de, yukarıda işaret ettiğimiz ufak farkın ilâvesiyle, 1955 tasarısındaki 27 nci maddenin aynidir (65).

Açık denizin sahillerine yakın bir kısmında kendi vatandaşları balık avcılığı yapmasa bile sahildar Devletin diğer Devletlerce girişilecek her türlü düzenlemelere katılma hakkını belirten 1956 tasarısının 54 ncü maddesi de esas itibariyle 1955 tasarısının 28 nci maddesinin aynidir. Yalnız 1955 tasarısı iki fıkradan ibaretken 1956 tasarısında üç fıkra vardır. 1956 açık deniz kısmında biolojik kaynakların verimliliğini idame ettirme bakımından hususî bir menfaati olduğu belirtilmektedir.

Eğer diğer Devletlerle girişilen müzakereler netice vermezse, yukarıdaki fıkra gereğince bir sahildar Devlete tek taraflı tedbirler almasını tanıyan 1956 tasarısının 55 nci maddesi de, ayni konuda 1955 tasarısının 29 ncu maddesinden büyük bir fark arzetmemektedir (66).

Bu hususta daha ileri bir adım da atan ve karasularına bitişik olmayan bir açık deniz kısmında avcılık yapmasa bile, bu bölgede biolojik kaynaklarının korunmasında hususî bir menfaati olan bir Devletin, bu bölgede vatandaşları balık avcılığı yapan diğer Devletlerden koruma tedbirleri almalarını isteme hakkından ve bu hususta çıkacak anlaşmazlıkların hal tarzından bahseden 1956 tasarısının 56 nci maddesi de 1955 tasarısının 30 ncu maddesi gibidir (67).

Nihayet anlaşmazlıkların çözülmesinde *mecburî hakemlik* usulünü derpiş ve bu usulü tanzim eden 1956 tasarısının 57 nci maddesi 1955 tasarısının 31 nci maddesinden esaslî farklar arzetmektedir. 1955 tasarısı bu

(65) A/3159, sah. 37 - 38; A/2934, sah. 11 ve Meray **Yedinci toplantı...**, sah. 240

(66) A/3159, sah. 38; A/2934, sah. 11 vd. ve Meray, **Yedinci toplantı...**, sah. 241

(67) A/3159, sah. 38; A/2934, sah. 12 ve Meray, **Yedinci toplantı..** sah. 242

konuda çıkan bir anlaşmazlığın esas itibariyle hakemliğe havale edileceğini belirtmekle beraber, hakem komisyonunun nasıl teşkil edileceğini ilgili taraflara bırakmakta idi. Taraflar anlaşamazlarsa, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, Gıda ve Tarım Teşkilâtı Genel Direktörü ile istişare ettikten sonra, biolojik kaynakların korunmasında mütehassıs dört veya altı kişi ile bir Devletler hukuku mütehassısından mürekkep hakemlik komisyonunu kuracaktı.

1956 tasarısında ise bu konu daha fazla sarahat ve teferruat ile ele alınmaktadır. 1956 tasarısının 57 nci maddesi şöyledir :

«1. Devletler arasında, 52, 53, 54, 55 ve 56 nci maddelerde derpiş edilen haller yüzünden çıkan her anlaşmazlık, taraflar bu anlaşmazlığın hallini başka bir barışçı yolla aramak hususunda mutabakata varmamışlarsa, taraflardan birinin talebi üzerine, yedi üyeden mürekkep bir hakemlik komisyonuna havale edilecektir.

2. Bu maddenin 3 ncü fıkrasında derpiş edilen hal dışında, Komisyonun iki üyesi dâvacı Devlet veya Devletler tarafından ve diğer iki üyesi de dâvalı Devlet veya Devletler tarafından tâyin edilecek, fakat her iki taraf da ancak bir millî üye tâyin edebileceklerdir. İçlerinden birinin başkanlık görevini üzerine alacağı diğer üç üye anlaşmazlığı taraf Devletlerin müşterek rızaları ile tâyin edilecektir. Bu hususta bir mutabakata varılamazsa, bunlar, taraflardan birinin talebi üzerine, Birleşmiş Milletler Teşkilâtı Genel Sekreteri tarafından, Milletlerarası Adalet Divanı Başkanı ve Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Teşkilâtı Genel Direktörü ile istişareden sonra, üçüncü bir Devlet vatandaşları arasından seçilecektir. Eğer, hakemlik talebinden itibaren üç aylık bir süre içinde, taraflar bir veya müteaddit üye göstermemişlerse, noksan kalan üyelik veya üyeliklere, tarafından herhangi birisinin talebi üzerine, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri tarafından Milletlerarası Adalet Divanı Başkanı ve Birleşmiş Milletler Tarım ve Gıda Teşkilâtı Genel Direktörü ile istişareden sonra tâyinler yapılacaktır. Bundan sonra boşalacak üyeliklere de ilk usul gereğince tâyinler yapılacaktır.

3. Eğer anlaşmazlığa taraf olan Devletler ikiden fazla guruplara ayrılmakta ise hakemlik komisyonunun üyeleri, taraflardan birinin talebi üzerine Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri tarafından, Milletlerarası Adalet Divanı Başkanı ve Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Teşkilâtı Genel Direktörü ile istişareden sonra, halli gereken anlaşmazlığın mahiyetine göre, balıkçılıkla ilgili hukukî idarî ve ilmî konularda ihtisas sahibi kimseler arasından seçilecektir. Bundan sonra boşalan üyelikler de aynı şekilde doldurulacaktır.

4. Bu maddelerde sarıh olarak belirtilmiş hususlar dışında, hakemlik komisyonu takip edeceği usulü bizzat tanzim edecektir. Komisyon masrafların taraflar arasında tevzi tarzını da bizzat kararlaştıracaktır.

5. Hakemlik komisyonu, her halde, ilk talepten itibaren üç ay içinde kurulacak ve kararını, icap ederse müddeti uzatması gerektiğini kararlaştırması hali hariç, müteakip beş ay içinde verecektir.» (68).

Hakemlik komisyonunun, sahildar Devletlerce tek taraflı tedbirlerin alınmış olduğu hallerde uygulayacağı kıstasları gösteren 1956 tasarısının 58 inci maddesi 1955 tasarısının 32 nci maddesi gibidir (69). Nihayet komisyon kararlarına uyma mecburiyeti koyan 1956 tasarısının 59 ncu maddesi de 1955 tasarısının 33 ncü maddesinden farksızdır (70).

Deniz yatağına dikilmiş âletlerle yapılan balıkçılık :

1956 tasarısında yeni maddelerden biri de, açık denizde deniz yatağına dikilmiş âletlerle yapılan balık avcılığıdır. 1955 tasarısından farklı, fakat 1951 tasarısındaki hükme benzer bu 60 ncı madde 1956 tasarısında şöyledir :

«Bir Devletin karasularına bitişik deniz bölgelerinde deniz yatağına dikilmiş âletlerle işletilen balık sahalarının düzenlenmesine bu Devlet, kendi vatandaşları bu balıksahalarını uzun bir müddetten beri işletmekte oldukları takdirde, ve kendi vatandaşı olmayanların da kendi vatandaşları gibi bu faaliyetlere katılmasına müsaade edilmesi şartıyla, girişebilir. Bu düzenleme, bu bölgelerin açık deniz olarak umumî rejimlerini halleder etmiyecektir.» (71).

Bu madde, Devletler Hukuku Komisyonunun sabit deniz mahsulleri (pecheries sédentaires) konusunda hazırladığı 1951 tasarısında vardı. Fakat 1953 tasarısında kıt'a sahanlığı (continental shelf) ile ilgili maddeler kabul edildiği zaman sabit su mahsulleri hakkında ayrı bir hükme lüzum olmadığı düşünülmüştü. Komisyon sekizinci toplantısında fikrini yeniden değiştirmiş, balıkçılık sahasında, bilhassa sabit su mahsulleri ile ilgili olarak, ayrı bir maddenin bulunmasını uygun görmüştür.

C. Denizaltı kablolar ve petrol boruları :

Bu konuda 1956 tasarısında kabul edilen 61, 62, 63, 64 ve 65 nci maddeler 1955 tasarısındaki 34, 35, 36, 37 ve 38 nci maddelere tekabül et-

(68) A/3159, sah. 38 vd.

(69) A/3159, sah. 39 vd.; A/2934, sah. 13 ve Meray, Yedinci toplantı..., sah. 243

(70) A/3159, sah. 40; A/2934, sah. 13 ve Meray, Yedinci toplantı..., sah. 243

(71) A/3159, sah. 40 vd.

mektedir. Komisyon yeni tasarısında bu maddeler üzerinde önemli bir değişiklik yapmamıştır (72).

2. İKİNCİ KESİM : KİT'A SAHANLIĞI :

Kıt'a sahanlı (*Continental shelf, plateau continental*) konusunda Dergimizin 1955 yılı cildinde yayınlanan bir makalede (73) izahat verirken Devletler Hukuku Komisyonunu bu sahadaki çalışmalarına da temas etmiş, Komisyonun 1951 ve 1953 toplantılarında hazırladığı tasarıları ve tasarılar karşısında Devletlerin aldıkları durumları anlatmıştık.

Devletler Hukuku Komisyonu 1956 daki sekizinci toplantısında, 1953 de kabul ettiği kıt'a sahanlığı ile ilgili tasarımı, şimdi hazırlanmakta olan sözleşme tasarısının bütün içinde mütalâa ederek yeniden gözden geçirmiştir. Bu inceleme sonunda Komisyon, kıt'a sahanlığının tarifi ve tahdidi konusu hariç, 1953 tasarısında önemli değişiklikler yapmamıştır.

Bilindiği gibi Devletler Hukuku Komisyonu 1951 tasarısının 1 nci maddesinde kıt'a sahanlığı şu şekilde tarif edilmekteydi : «Burada kullanıldığı mânasında, kıt'a sahanlığı terimi ile, sahillere bitişik fakat karasuları bölgesinin dışında kalan ve üzerini örten suların, deniz yatağı ve toprakaltı tabii kaynaklarının işletilmesine imkân veren derinliği geçmediği, denizaltı sahalarının denizyatağı ve toprakaltı kastedilmektedir» (74).

Bu tarif hakkında gerek komisyondaki tartışmalar, gerekse tasarı hakkında hükümetlerin mütalâası, Komisyonu, 1953 deki beşinci toplantısında bu tarifi bırakarak, jeolojik bir kıstasla yapılmış tarifi kabule sevk etmiştir, 1953 tasarısının 1 nci maddesinde kıt'a sahanlığı şu şekilde tarif edilmekte idi : «Burada kullanıldığı mânasında, kıt'a sahanlığı terimi ile, sahillere bitişik fakat karasuları bölgesi dışında kalan ve 200 metre derinliğe kadar uzanan denizaltı bölgelerinin denizyatağı ve toprakaltı anlaşılmalıdır» (75).

Devletler Hukuku Komisyonunun 1956 tasarısının 67 nci maddesinde kabul ettiği kıt'a sahanlığı tarifi, gerek 1951, gerekse 1953 tasarılarını birleştirmektedir. Yeni tasarıda 67 nci madde şöyledir :

«İşbu maddelerde kullanıldığı mânasında, kıt'a sahanlığı terimi ile, sahillere bitişik fakat karasuları bölgesinin dışında kalan ve 200 metre

(72) A/3159, sah. 41 vd.; A/2934, sah. 13 vd. ve Meray, Yedinci toplantı..., sah. 243 vd.

(73) Meray, Devletler Hukukunda «Kıt'a sahanlığı» meseleleri, Siy. Bilg. Fak. Derg. 1955, c. x, sayı 1, sah. 80 - 129.

(74) Meray, Kıt'a sahanlığı..., sah. 113

(75) Ibid., sah. 116

(takriben 100 kulaç) derinliğe kadar olan veya, bu derinlikten sonra, üzerine örten suların, denizaltı bölgelerindeki tabii kaynakların işletilmesine imkân veren derinliği geçmediği, denizaltı bölgelerinin denizyatağı ile toprak altı anlaşılmaktadır.» (76).

Komisyon sekizinci toplantısında bu yeni maddeyi kabul ederken, 1956 da Ciudad - Trujillo'da (Dominik Cumhuriyeti) toplanan «Tabii kaynakların korunması : kıt'a sahanlığı ve okyanus suları» hakkında Amerikalılar arası İhtisas Konferansında da buna benzer bir tarifin kabul edildiğini müşahade etmiştir. Devletler Hukuku Komisyonu üyelerinin lehte veya aleyhte görüşlerinden sonra, çoğunluk 1956 tasarısında ifade edilen yeni tarifi kabul etmiştir. Bu yeni tarifiyle, kıt'a sahanlığı terimi jeolojik tarifinden de bir miktar ayrılmaktadır. Fakat kıt'a sahanlığını jeolojik kıstaslar tarif hususunda mütehassıslar arasındaki farklı görüşler, jeolojik kıstasın bir hukuki düzenlemeğe temel olarak alınmasına da tamamen imkân vermemektedir. Kıt'a sahanlığı jeolojik tarifinden farklı olarak ele alınca artık *kıt'a sahanlığı* (*continental shelf, plateau continental*) terimleri yerine başka bir terim, meselâ *denizaltı bölgeler*, (*submarine areas, régions sous-marines*) teriminin daha uygun olup olmayacağını da görüşmüştür. Neticede komisyon yine kıt'a sahanlığı terimini muhafazaya tasarısının birinci fıkrasında, her sahildar Devletin karasularına yakın ve bu terimi 67 nci maddede olduğu gibi anlamağa karar vermiştir (77).

Tasarıda bundan sonraki, Sahildar Devletin haiz olduğu haklara dair 68 nci madde, Kıt'a sahanlığını örten sularla bu sular üzerindeki hava sahasının rejimi hakkında 69 ncu madde, Kıt'a sahanlığı üzerinde döşenecek denizaltı kabloları hakkında 70 nci madde, Kıt'a sahanlığının nasıl işletileceği hakkında 71 nci madde, İki komşu veya sahilleri karşı karşıya bulunan iki Devlet arasındaki kıt'a sahanlığının nasıl taksim edileceği hakkında 72 nci madde esas itibariyle 1953 tasarısındaki maddelerin aynıdır (78).

Yalnız bu maddelerin tefsiri veya tatbiki dolayısıyla çıkabilecek anlaşmazlıkların hal tarzından bahseden 1956 tasarısının 73 ncü maddesi, aynı konudaki 1953 tasarısının 8 nci maddesinden farklıdır. 1953 tasarısının 8 nci maddesi şöyle idi : «İşbu maddelerin tefsiri veya tatbiki yüzünden Devletler arasında çıkabilecek anlaşmazlıklar, Taraflardan herhangi birisinin talebi üzerine hakemliğe arzedilecektir.» (79)

(76) A/3159, sah. 43

(77) *Ibid.*, sah. 44 vd.

(78) *Ibid.*, sah. 45 - 47; Meray, *Kıt'a sahanlığı.....*, sah. 119, 121, 122 - 123, 125 ve 127

(79) Meray, *Kıt'a sahanlığı...*, sah. 127

1953 metni böylece umumi bir hakemlik usulü derpiş ediyordu. Devletler Hukuku Komisyonun sekizinci toplantısında aynı konudaki 73. cü madde şu şekilde kaleme alınmıştır :

«67 ilâ 72 nci maddelerin [kı'ta sahanlığına tahsis edilmiş maddeler] tefsiri veya tatbiki yüzünden Devletler arasında çıkabilecek anlaşmazlıklar, taraflar anlaşmazlığının başka bir barışçı yolla halli üzerinde mutabakata varamazlarsa, taraflardan herhangi birinin talebi üzerine, Milletlerarası Adalet Divanına arzedilecektir.» (80)

Böylece Devletler Hukuku Komisyonu bu maddeyi, anlaşmazlığın hallini önce tarafların seçeceği usullere bırakacak şekilde değiştirmiş olmaktadır. Bu hususta bir mutabakat olmadığı takdirde, anlaşmazlık, taraflardan birinin talebi üzerine, Milletlerarası Adalet Divanına havale edilecektir. Devletler Hukuku Komisyonu üyelerinin çoğunluğu, anlaşmazlıkların hakemliğe havalesi kabul edilirse, denizdeki biolojik kaynaklar hakkında yapıldığı gibi, bu hakemliğin usulünü de derpiş etmek gerekeceğini düşünmekteydi. Kaldı ki bu konuda çıkacak anlaşmazlıklar, biolojik kaynaklar konusunda çıkacaklar kadar teknik bir mahiyet arzemiyeceği için, meselenin hallini hakemlik yerine, Divan vasıtasıyla sağlamanın mahzurlu olmayacağı da belirtilmekteydi.

GENEL KURULDAKİ GÖRÜŞMELERİN NETİCESİ

A. Altıncı Komisyonun Kararı :

Devletler Hukuku Komisyonunun sekizinci toplantısı raporu (Doc. A/3159) Genel Kurula takdim edildikten sonra, Genel Kurulun Altıncı Komisyonuna (Hukuki işler komisyonu) havale edilmiştir. Raporun, Genel Kurul bakımından hususiyet arzeden tarafı, raporda deniz hukuku üzerine bir sözleşme akti için diplomatik bir konferansın toplanmasının teklif edilmesiydi.

Konuşmalar sırasında, Altıncı komisyon üyelerinin çoğunluğu, Devletler Hukuku Komisyonunun «deniz hukukunu ortaya koyduğu meselelerin bütün veçhelerini, tarafsız bir zihniyet içinde en büyük itina ile (incelemiş olduğunu) ve bu mesele ile ilgili bütün menfaatleri gözönünde tutmağa gayret ettiğini» beyan etmiştir.

Komisyonun mesaisine karşı gösterilen bu takdirkârlık, sözleşme tasarısının bütün maddelerini üyelerin benimsemesini de gerektirmemiştir. Bazı maddeler hakkında, bilhassa karasularının genişliği ile ilgili olanlar

üzerinde, görüş ayrılıkları belirmiştir. Gerçekten, Altıncı Komisyon üyeleri bu bakımdan iki guruba ayrılmışlardır: (a) Genişliğin 3 mil olarak tesbitini isteyenler; (b) genişliğin 12 mil olarak tesbitini isteyenler. «Açıkdenizlerin Serbestliği» de tartışmalara konu olmuştur. Bazıları bu hürriyetler arasına açıkdenizde ilmî araştırmalar yapmağı da dahil etmek istemişlerdir. Nihayet, denizin biolojik kaynaklarının muhafazası ile ilgili maddeler üzerinde de çeşitli görüşler öne sürülmüştür.

Genel olarak, Altıncı Komisyon, deniz hukukunun, sadece hukukî bir zaviyeden incelenmesine devam etmenin, tatmin edici neticelere götürmeyeceğini takdir etmiştir. Komisyon, Devletler Hukuku Komisyonunun çalışmalarını, şimdiki hali ile, Devlet temsilcilerinden mürekkep bir konferansın takip etmesi gerekeceğini düşünmüştür; bu diplomatik konferans meselenin iktisadî, siyasî, biolojik ve coğrafi veçhelerini de incelemeye yetkili olacaktır...

Altıncı Komisyon, bir oya (İzlanda) karşı 65 oyla, 21 Devlet tarafından öne sürülen bir karar tasarisını kabul etmiştir. Bu kararın başlıca hükümleri aşağıdadır:

«Genel Kurul:

1. Komisyonu, bu muğlak sahada [deniz hukuku sahasında] başarmış olduğu dikkat çekici eser için *tebrik eder*;

2. Komisyon raporunun 28 inci paragrafındaki tavsiyeye uygun olarak, deniz hukukunu, sadece hukukî veçheleri ile değil fakat teknik, biolojik, iktisadî ve siyasî veçheleri ile de incelemek ve çalışmalarının neticelerini bir veya müteaddit milletlerarası sözleşmelerde veya uygun göreceği diğer vesikalarda tesbit etmek üzere Hükûmet temsilcilerinden mürekkep milletlerarası bir konferansın toplanmasını *kararlaştırır*;

3. Konferansın, sahilleri olmıyan memleketlerin, milletlerarası tatbikatta veya milletlerarası andlaşmalarda tesis edilmiş olduğu gibi, serbestçe denize çıkmaları meselesini incelemesini *tavsiye eder*;

4. Genel Sekreter'den bu konferansı Roma'da 1958 Mart'ının başında toplanmasını *rica eder*;

5. Birleşmiş Milletler Teşkilâtına üye bütün Devletleri ve ihtisas müesseselerine üye Devletleri bu konferansa katılmağı, ve temsilcileri arasına, Konferansta incelenecek meselelerde mütehasıs olanı tâyin etmeğı *davet eder*;

6. İlgili ihtisas müesseselerini ve hükûmetlerarası teşekkülleri bu konferansa müşahitler göndermeğı *davet eder*;

7. Genel Sekreterden, bu konferansın hazırlanmasında sekreterliğe yardım etmek ve tavsiyelerde bulunmak üzere yetkili mütehassısları davet etmesini *rica eder*;

8. Genel Sekreterden, bu konferansın emrine, gerekli personelin, dairelerin ve tesislerin verilmesi için istenecek tedbirleri almasını *rica eder*; gerekirse mütehassısların teknik hizmetlerine de başvurulacaktır.

9. Konferansa, deniz hukukunun geliştirilmesi ve kodifikasyonunun doğurduğu muhtelif meseleleri incelerken, çalışmalarına mesned olarak alabilmesi için Devletler Hukuku Komisyonunun raporunun ve Komisyon raporu ile aynı zamanda inceleyebilmesi için Genel Kurulun bu konu ile ilgili *in extenso* zabıtlarını *takdim eder*;

10. Genel Sekreterden, konferansa, çalışmalarında emsal olarak kullanılacak milletlerarası, evrensel veya bölgesel toplantıların bütün vesikalarını temin etmesini *rica eder*;

11. Konferansa davet edilmiş hükûmetlerden veya hükûmetler gruplarından, konferansın açılışına kadar olan zamanı, deniz hukukunu ilgilendiren münakaşalı konularda görüş mubadelesi yapmada kullanmalarını *talep eder*;

12. Bu konferansa davetli bütün Devletlerin konferansa katılacakları ümidini *izhar eder*.»

Altıncı Komisyonda menfi oy kullanmış olan tek üye (İzlanda temsilcisi), hükûmet temsilcilerinden mürekkep bir konferansın toplanmasının aleyhinde oy verdiğini, çünkü kendisinin sözleşmenin Altıncı Komisyon ve Genel Kurul tarafından hazırlanması gerekeceği kanaatında olduğunu beyan etmiştir.

Bundan başka şuna da işaret etmek gerekir ki; Seylan, Hindistan ve İndonezya tarafından sunulan ve davetin yalnız Birleşmiş Milletler Teşkilâtına ve ihtisas müesseselerine üye olan Devletlere değil bütün Devletlere gönderilmesini isteyen bir tadil teklifi 25 e karşı 37 oy ve 9 çekimserle reddedilmiştir. Diğer taraftan, Belçikanın sunduğu ve konferansın Roma yerine Cenevrede olmasını isteyen bir tadil teklifi de, 22 ye karşı 29 oy ve 15 çekimserle reddedilmiştir. (18)

B. Genel Kurulun kararı :

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu XI nci toplantısında, Devletler Hukuku Komisyonunun raporu ile Altıncı Komisyonun kararını inceledikten

sonra, 21 Şubat 1957 tarih ve 1105 (XI) sayılı kararı ile, Altıncı Komisyonun kararını, hemen hemen aynen kabul etmiş ve böylece, deniz hukukunun bütün veçhelerini ihtiva edecek bir sözleşme akti için 1958 martında bir milletlerarası diplomatik konferansın toplanmasını tavsiye etmiştir. (82)

Genel Kurulun 1105 (XI) sayılı kararı, Altıncı Komisyonun kararından ufak farklar göstermektedir. Altıncı Komisyon karar tasarısında milletlerarası diplomatik konferansın 1958 Martında Roma'da Toplanması derpiş edilirken, Genel Kurulun kararında sadece konferansın 1958 Martında toplanacağı belirtilmekte, yeri tasrih edilmemektedir.

Genel Kurul 1105 (XI) sayılı kararında, Altıncı Komisyon karar tasarısının, (*Revue des Nations Unies*'deki metnine nazaran), 7 nci maddesinde, konferansın hazırlanmasında Genel Sekreterlikçe yardımları istenecek mütehassısların bu yardımları hangi sahalarda ve şekilde yapacakları da belirtilmektedir. Genel Kurul kararının 7 nci maddesi şöyledir :

«Genel Kurul,

.....

7. Genel Sekreterden, bu konferansın hazırlanmasında Sekreterliğe, bilhassa aşağıdaki hususlarda yardım etmek ve tavsiyelerde bulunmak üzere yetkili mütehassısları davet etmesini rica eder :

(a) Konferansa davet edilecek Devletlerden, Komisyon raporu ve bununla ilgili konularda ilâveten yapmak isteyecekleri herhangi geçici mütalâa ve müşahedeleri, kendilerince en uygun görülecek şekilde elde etmek ve Konferansa, Hükûmetlerin mütalâaları ile Altıncı Komisyonda Genel Kurulun XI nci ve daha önceki toplantıları sırasında yapılmış ilgili beyanları sistematik bir şekilde konferansa sunmak ;

(b) Konferansa, çalışma metodu ve idarî mahiyette diğer meseleler hakkında tavsiyelerde bulunmak :

(c) Konferansın çalışmalarını kolaylaştırmak için hukukî, teknik, ilmî ve iktisadî mahiyette çalışma malzemesi hazırlamak veya bu malzemenin hazırlanmasını düzenlemek.»

(82) Resolutions adopted by the General Assembly from 12 November 1956 to 8 March 1957 during its Eleventh Session, General Assembly Official Records: Eleventh Session, Supplement No. 17 (A/3572) sah. 54.